

Makalenin geliş tarihi: 21.06.2020

1. Hakem rapor tarihi: 08.07.2020

2. Hakem rapor tarihi: 08.07.2020

Kabul tarihi: 20.07.2020

ÇOCUKLUĞA YÖNELİK SOSYOLOJİK TEORİLERİN PARADİGMA DÜZEYİNDE SINIFLANDIRILMASI

(Araştırma Makalesi)

Dolunay ŞENOL (*)

Seda TAŞ (**)

Öz

Genç bir alan olarak çocukluk sosyolojisi her geçen gün gelişmektedir. Ancak alandaki teorik tartışmalar henüz olgunlaşmamıştır. Bu nedenle kavramsal ve teorik karışıklıklar yaşanmaktadır. Bu çalışmada çocuk ve çocukluğa yönelik sosyolojik teorilerin sınıflaması yapılarak bu tartışmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada çocukluk sosyolojindeki teoriler paradigma kavramı ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Özellikle 1980'den sonra gelişen yeni çocukluk sosyolojisi ile birlikte bu alanda paradigma kavramı önemli hale gelmiştir. Bu yeni anlayışın savunucuları geleneksel çocukluk paradigmasından ayrı bir paradigmanın ortaya çıktığını iddia etmişlerdir. Bu tartışmalara özellikle 2000'lerin başında çocukluk tartışmalarında postmodern bir paradigmanın da geliştiği düşüncesinin eklenmesiyle kuramsal açıdan tartışmalı bir zemin oluşmuştur. Bu teorik tartışmalar Türkçe literatürde de yeterince yer bulmamaktadır. Bu kısıtlı tartışmalara kavramsal ve kuramsal bir karışıklık eşlik etmektedir. Bu çalışmada çocuk sosyolojisinde geliştirilen teoriler sosyolojide yaşanan paradigma değişimleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Paradigmaların sayıltıları ile teorilerin sayıltıları arasındaki ilişkiler incelenerek çocukluk sosyolojisindeki gelişmelerin paradigma değişimi olup olmadığı sorgulanmıştır. Çalışmada pozitivist, yorumcu ve postmodern paradigmlar bağlamında çocukluk sosyolojisindeki teoriler sınıflandırılmaktadır. Sonuç olarak çocuk ve çocukluğun doğasına dair önemli farklılıklar ortaya koyan paradigma değişimlerinin yaşandığı görülmektedir. Bu değişimler anlaşılmeden çocuk ve çocukluk sosyolojisine yaşanan kavramsal ve kuramsal karmaşalar aşılamayacaktır. Bu konuda yeni çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocukluk, Paradigma, Çocukluk Teorileri, Çocukluk Sosyolojisi.

*) Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Kurumlar Sosyolojisi ABD, (e-posta: dolunay_senol@yahoo.com) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3716-0430>

**) Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, (e-posta: tas.seda@gmail.com) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5366-5204>

Classification of Sociological Theories for Childhood at the Paradigm Level

Abstract

Childhood sociology is developing day by day as a new field. However, theoretical debates in the field are far from being mature. Therefore, there are conceptual and theoretical confusions experienced. In this study, it was aimed to contribute to these discussions by classifying sociological theories for children and childhood. In line with this purpose, the theories in childhood sociology are dealt with by associating them with the concept of paradigm. The concept of paradigm has become important in this field, especially with the new childhood sociology developing after 1980. Proponents of this new understanding claimed that a new paradigm separate from the traditional childhood paradigm had emerged. A theoretically controversial ground was formed in these discussions, especially in the early 2000s, with the addition of the idea that a postmodern paradigm in childhood discussions had developed. These theoretical debates are not sufficiently addressed in the literature in Turkey. These limited discussions are accompanied by a conceptual and theoretical confusion. In this study, theories developed in childhood sociology were evaluated within the framework of paradigm changes in sociology. By examining the relationship between the assumptions of paradigms and the assumptions of theories, it was questioned whether the developments in childhood sociology were paradigm changes. In the study, theories in childhood sociology were classified in the context of positivist, interpretive and postmodern paradigms. As a result, it is seen that there exist paradigm changes that reveal important differences regarding the nature of the child and childhood. Before these changes are understood, the conceptual and theoretical confusions experienced in the sociology of children and childhood cannot be overcome.

Keywords: *Child, Childhood, Paradigm, Childhood theories, Sociology of Childhood.*

1. Giriş

Bu çalışmanın konusu çocuk ve çocukluk hakkındaki teorilerin sınıflandırılmasıdır. Bu amaçla çocuk ve çocukluk hakkındaki sosyolojik teoriler paradigma ve paradigma değişimi kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır. Çocuğa yönelik sosyolojik ilgi 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar oldukça düşük seviyelerde kalmıştır. Ancak 1980'lerden sonra çocuk ve çocukluk yeni kavramlarla ve yaklaşımlarla tartışılmaya başlanmıştır. Yeni çocukluk yaklaşımı olarak adlandırılan bu yaklaşımlar geleneksel anlayışların çocuk ve çocukluk hakkındaki düşüncelerini eleştirmişlerdir. Bu yeni yaklaşım geleneksel yaklaşımların çocuğu doğal, evrensel ve sosyalizasyon sürecinde pasif bir varlık olarak ele almasını eleştirmiştir. Çocuk toplumdan topluma değişen doğaya sahip aktif bir özne olarak tanımlanmıştır.

Çocuğun ve çocukluğun tanımlanmasındaki bu değişimler paradigma kavramı çerçevesinde tartışılmıştır. Yeni çocukluk anlayışıyla birlikte paradigma değişiminin yaşandığı düşüncesi yaygınlaşmıştır. Prout ve James (1990) doğal ve evrensel çocuk anlayışına karşı çıkararak yeni çocukluk yaklaşımını yeni bir paradigma olarak önermişlerdir. James, Jenks ve Prout (1999) bu süreci epistemolojik bir kopuş olarak nitelendirmektedirler. Wyness (2015), James (2011) ve Leonard (2016) da bu yeni yaklaşımları paradigma değişiminin göstergesi olarak değerlendirmektedir. Geleneksel çocukluk anlayışlarına yapılan eleştirilerin bir başka paradigma olan postmodern paradigmaya da kaynaklık ettiği görülmektedir. Setinberg (2011) iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla 21. yüzyılın başından itibaren yeni bir çocukluk paradigmasının daha ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Bu tartışmalar çerçevesinde yorumcu paradigmaya dayanan yeni çocukluk sosyolojisinin postmodern paradigmayı kapsayıp kapsamadığı da tartışmaya açıktır. Bu dönemde yeni çocukluk sosyolojisinin bir teori mi yoksa bir paradigma mı olduğu da önemli bir tartışma haline gelmiştir. Çünkü yeni çocukluk sosyolojisinde yeni ifadesinin hangi dönemleri kapsadığı, nerede başlayıp nerede bittiği belirgin değildir. P. Ryan (2008) yeni çocukluk sosyolojisi bağlamında yapılan tartışmaların ortaya yeni bir paradigma çıkarmadığını iddia etmektedir. Bu düşünceye paralel bir şekilde K. Ryan (2012) yeni çocukluk yaklaşımından yeni bir dalgaya doğru geçildiğine dikkat çekerek; bu sürecin yeni bir paradigma olup olmadığını sorgulamaktadır.

Bu tartışmaların çocuk ve çocukluğun hakkındaki sosyolojik tartışmalara yansımaları kavramsal belirsizlikleri derinleştirmektedir. Tartışmaların Türkçe literatüre yansması ise daha karışık bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle kavramsal ve teorik belirsizlikler yaşanmaktadır. Çocukluk sosyolojisinin yeni bir alan olması nedeniyle bu tartışmalarda bir konsensüse ulaşılmamıştır. Ayrıca bu konuların sosyoloji literatüründe yeterince ele alınmadığı da görülmektedir. Ana akım sosyolojik tartışmalarda çocukluk sosyolojisi marjinal bir alan olarak kalmaya devam etmektedir. Oysa çocuk ve çocukluk konusunun sosyolojik tartışmaya dâhil edilmemesi sosyolojiyi eksik bir bilim durumuna sokmaktadır. Bu çerçevede çocukluğun yeniden teorileştirilmesine ihtiyaç vardır (Alanen, 2014).

Bu çalışmada çocukluk hakkındaki teorilerin paradigma değişimleri çerçevesinde incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada paradigma ile teori arasındaki ilişki ele alınarak paradigma değişimlerinin teorilere nasıl yansıdığı ortaya konulmuştur. Çalışmada öncelikle çocuk ve çocukluk kavramları ele alınmaktadır. Daha sonra paradigmanın sayılıları ile teorinin sayılıları arasındaki ilişki değerlendirilmektedir. Son olarak çocukluğa yönelik sosyolojik teoriler sınıflandırılmaktadır. Bu değerlendirmeler çerçevesinde çocukluk sosyolojisindeki tartışmaların ne ölçüde bir paradigma değişimi olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır.

Sonuç olarak yeni çocukluk yaklaşımının yeni bir teori olmanın yanında bir paradigma değişimi olduğu görülmektedir. Bunun da ötesinde postmodernizme dayanan yeni bir çocukluk paradigmasının da yaygınlaştığı anlaşılmaktadır.

2. Araştırma Etiği

Araştırmada etik ilkelere uygun hareket edilmiştir. Araştırma etiğine uygun olarak atıfların gösterilmesi üzerinde titizlikle durulmuştur. Ayrıca araştırma Turnitin intihal programında taranmıştır.

3. Çocuk ve Çocukluğun Tanımlanması

Çocuk ve çocukluk kavramları arasındaki ayırım, çocuk sosyolojisinin temel tartışma konularından biridir. Çünkü çocuğun nasıl bir doğaya sahip olduğu çocukluk sosyolojisi-
sindeki teorik tartışmaları belirlemektedir. Çocuk bireysel, sosyal bir aktörken; çocuk-
luk bebeklik ve yetişkinlik arasındaki geçici alandır. Çocuk(lar) fiziksel, sosyal, bilişsel,
gelişimsel bazı ortak özellikleri hayatın bir evresinde geçici olarak paylaşan kişilerdir
(James, 2001).

Çocuk kelimesi “küçük yaşta bakıma muhtaç oğlan ya da kız” olarak tanımlanmak-
tadır (Poyraz ve Özben, 2016, s.19). Biyolojik açıdan düşünüldüğünde “gelişen bir in-
san yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttaşır” (Yörükoğlu, 2007, s.13).
Hukuki açıdan düşünüldüğünde 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılmaktadır. 1989
yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde “erken yaşta reşit
olma haricinde, 18 yaşına kadar her insan” çocuk olarak tanımlanmaktadır. Çocuk, ye-
tişkinlerden ayrı bir kategoridir. Bu nedenle yetişkinden ayrı bir sosyal kategori olarak
incelenmelidir. Bu düşünce çocukluk sosyolojisinin temel kabulüdür.

Çocukluk kavramı, çocukların yetişkinlerden farklı olan sosyal dünyalarını ifade et-
mektedir. Çocukluk yaşa değil sosyolojik özelliklere göre tanımlanmaktadır. Elkind’e
(2001, s.15) göre “çocuk doğanın bir hediyesidir. Ancak çocukluk toplumsal bir yaratma-
dır”. Yani çocukluk, sosyal bir inşadır. Çocukluk aynı toplum içinde dahi farklı özellikler
göstermektedir. Bu çerçevede çocukluk ve çocuğa yüklenen anlam topluma ve zaman
göre değişmektedir. Çocukluğun dinamiklerinin neler olduğu ve bu dinamiklerin ortaya
koyduğu toplumsal ve zamansal farklılıklar çocukluk sosyolojisinin temel ilgi alanını
oluşturmaktadır.

Çocukluğun sosyolojik anlamda ortaya koyduğu farklılaşma çocuğun doğasına iliş-
kin tartışmalarla ilişkilidir. Çocuğun doğasına dair tartışmalar çocukluk sosyolojisi-
indeki paradigma değişimlerinin önemini göstermektedir. Çünkü paradigma değişimleri, çocuk
sosyolojisi-
indeki temel tartışmaları ve teorileri biçimlendirmektedir.

4. Paradigma-Teori İlişkisinin Çocukluk Sosyolojisine Yansması

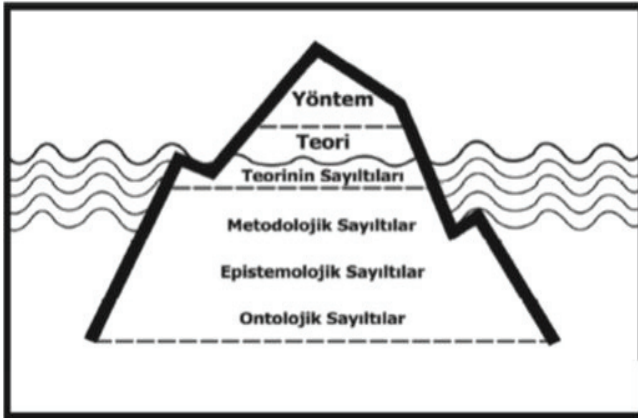
Paradigmalar teorilerin arka planını oluşturan, sorgulamadan kabul edilen varsayımlar bütünüdür. Glesne (2013, s.7) paradigmayı “... doğruluk ve gerçekliğin doğasına ilişkin varsayımları, araştırılabilecek nitelikteki soruları ortaya koyan ve bunların nasıl yapılacağına ilişkin bir bilim felsefesi...” şeklinde tanımlamaktadır. Bu özellikleriyle paradigmalar, teorileri oluşturan temel kabullere kaynaklık eder. Bu nedenle paradigmanın

değişimi teorilerde de değişime neden olur. Kuhn (1995), düşüncelerdeki köklü değişimi adlandırmak için paradigma değişimi kavramını kullanır. Ona göre paradigma değişimleri bilimsel devrimlerdir. Paradigma değişimleri eski teorilerin açıklama gücünün zayıflamasıyla yeni teorilerin ortaya çıkma sürecidir. Paradigmalarındaki değişimler teorilerin gelişiminin ve değişiminin temelindedir. Çünkü teoriler paradigmalardan sayıltılarına dayanmaktadır.

Sosyal bilimlerde kaç çeşit paradigmanın olduğu tartışmalı bir konudur. Glesne (2013) pozitivism, yorumlamacılık, eleştirel teori ve postyapısalcılık olmak üzere 4 paradigmadan bahseder. Bu çalışmada pozitivist, yorumcu ve postmodern olmak üzere 3 paradigma ele alınmaktadır. Bu üç temel paradigma çocuk sosyolojisinde geliştirilen teorilerin genel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu nedenle çocuk sosyolojisinde geliştirilen teorilerin sınıflandırılabilmesi paradigma değişikliğinin çocukluk sosyolojisindeki temel tartışmaları nasıl etkilediğinin açıklığa kavuşturulmasını gerektirir. Bu etkinin anlaşılabilmesi için paradigma ile teori arasındaki ilişki ortaya çıkarılmalıdır.

Paradigmaları birbirinden ayıran temel özellikler ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sayıltılardır. Ontoloji, gerçekliğin nelerden oluştuğunu ortaya koyar. Epistemolojik sayıltılar, inceleme nesnesinin bilgisinin elde edilip edilemeyeceği hakkındaki kabullerden oluşur. Epistemolojik kabuller metodolojik sayıltılarla ilişkilidir. Metodolojik sayıltılar ise inceleme nesnesinin bilgisine nasıl ulaşılabileceğini gösterir. Metodolojik sayıltılar da araştırmanın yöntemini biçimlendirir (Glesne, 2013).

Ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sayıltılar her bir paradigmada kendi içinde tutarlı bir bütün ifade etmektedir. Bu sayıltıların bütünü olan paradigmalardan teorinin sayıltılarına temel oluşturur. Teorinin sayıltıları teorik fikirlerin, argümanların ve tezlerin çerçevesini çizer. Teoriler paradigmalardan ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sayıltılarıyla tutarlı tezler ortaya atar. Dikeçligil (2017) teori ile paradigma arasındaki bu ilişkiyi Şekil 1'deki buzağın benzetmesi ile açıklamaktadır.

Şekil 1. Buzağın benzetiminde paradigma ve sayıltıları

Beylü Dikeçligil, Ontolojiyi Hatırlamak, Konya: Çizgi Kitabevi.2017

Şekil 1’de görüldüğü gibi teori ile paradigma arasındaki ilişki ‘teorinin sayıltıları’ aracılığıyla kurulmaktadır. Buzdağından anlaşıldığı gibi teorinin sayıltılarını, teorinin dayandığı paradigmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sayıltıları belirlemektedir. Paradigmalarla teoriler arasındaki bu ilişki paradigmaların teorilere rehberlik etmesini sağlar. Paradigmalar bilim topluluğu için harita ve rehber olarak işlev görür. Bu nedenle teoriler, dayandıkları paradigmayla çelişen tezler sunamazlar. Eğer teorilerde öne sürülen fikirler/tezler hâkim paradigmanın sayıltılarıyla tutarlılık göstermiyorsa bir paradigma değişimi yaşanmaktadır. Paradigmanın sayıltıları ile teorilerin sayıltıları arasındaki tutarlılığın değerlendirilmesi teorilerin sınıflandırılması için de faydalıdır. Pozitivist, yorumcu ve postmodern olmak üzere 3 temel paradigmanın çocukluk sosyolojisindeki tartışmalara nasıl yansıdığı incelenerek hangi teorilerin hangi paradigmalara dayandıkları açıklığa kavuşturulabilir.

Tablo 1’ de pozitivist paradigmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sayıltılarının çocukluk sosyolojisindeki teorik tartışmalarda hangi teorik sayıltılara temel olduğu gösterilmektedir.

Tablo 1. Pozitivist Paradigmanın Sayıltıları ve Çocuk Sosyolojisine Yansıması

	Pozitivist Paradigmanın Sayıltıları	Çocukluk Sosyolojisinde Teorik Sayıltılar	Teorik Fikirler
Ontolojik	<ul style="list-style-type: none"> - İnsan doğası evrenselidir - İnsan pasif bir varlıktır	<ul style="list-style-type: none"> - Çocuk evrensel bir doğaya sahiptir. - Toplum çocukları belirler	<ul style="list-style-type: none"> - Evrensel çocuk ve pasif çocuk anlayışı - Çocukluk geçici bir gelişim dönemidir
Epistemolojik	<ul style="list-style-type: none"> - Evrensel yasalar vardır - Objektif bilgi mümkündür	<ul style="list-style-type: none"> - Çocuklar hakkındaki nesnel bilgiler tüm toplumlarda geçerlidir - Çocuk eğitime ihtiyaç duyar	<ul style="list-style-type: none"> - Eğitilebilir çocuk düşüncesi - Çocuk eğitilmezse sapma davranışı ortaya çıkar
Metodolojik	<ul style="list-style-type: none"> - Doğru bilgi gözlenebilir ve ölçülebilir olandır	<ul style="list-style-type: none"> - Çocukluk bilimsel araştırma ile açıklanabilir	<ul style="list-style-type: none"> - Çocukluk araştırmalarındaki nicel yöntemler objektif bilgi sağlar

Bu çerçevede Tablo 1’de görüldüğü gibi pozitivist paradigmanın ontolojik kabulüne göre insan evrensel bir doğaya sahiptir. Bu sayıltı çocuk sosyolojisindeki tartışmalarda çocukların tüm toplumlarda ve zamanlarda aynı özelliklere sahip olduğu düşüncesinin

temelidir. Bu teorik sayıltı pozitivist paradigmaya dayanan teorilerde ‘evrensel çocuk’ ve ‘doğal çocuk’ düşüncesi şeklinde ifade edilmektedir. Pozitivist paradigmanın pasif insan kabulü çocuk sosyolojisinde yardıma muhtaç, yetişkinlere bağımlı ve yapının belirlediği çocuk kabulünü ortaya çıkarır. Bu nedenle pozitivist çocuk teorilerinde çocuklar toplumsallaşma ve aile gibi makro kurumlar bağlamında değerlendirilmektedir. Pozitivist paradigmanın epistemolojik sayıltısı çocuklar ve çocukluk hakkında evrensel bilgilerin var olduğu düşüncesidir. Metodolojik açıdan ise çocukluk hakkındaki bilgilere pozitivist bilimsel yöntemle ulaşılabileceği kabulüdür. Bu epistemolojik ve metodolojik sayıltılar çocukluk sosyolojisindeki pozitivist teorilerde nicel yöntemin benimsenmesini ve bilimsel verilerin deney, gözlem ve survey gibi veri toplama araçlarıyla elde edilmesini gerektirir. Bu şekilde elde edilen bilgiler evrensel geçerliliği olan objektif bilgiler olarak kabul edilir.

Yorumcu paradigma ise pozitivist paradigmadan oldukça farklı bir insan ve çocuk doğası betimler. Yorumcu paradigma yeni çocukluk sosyolojisi bağlamında yapılan tartışmalarda karşımıza çıkmaktadır. Yeni çocukluk sosyolojisinin temel düşüncesi çocukları fail olarak kabul etmektedir. Tablo 2’de yorumcu paradigmanın temel sayıltılarının çocukluk hakkındaki teorik tartışmalara etkisi görülmektedir.

Tablo 2. Yorumcu Paradigmanın Sayıltıları ve Çocuk Sosyolojisine Yansıması

	Yorumcu Paradigmanın Sayıltıları	Çocukluk Sosyolojisinde Teorik Sayıltılar	Teorik Fikirler
Ontolojik	-İnsan doğası karmaşıktır -İnsan aktif bir varlıktır	-Çocuğun doğası evrensel değildir. -Çocuklar toplumu etkileyebilir	-Çocuk yetişkinden ayrı bir sosyal kategoridir -Aktör çocuk düşüncesi -Çocukluk toplumdan topluma değişir
Epistemolojik	-Evrensel bilgi yoktur -Bilgi sübjektiftir	-Çocuklar hakkındaki teoriler evrensel değildir -Çocuk bilgiyi işleyebilir	-Çocuk toplumsal bilgiyi yeniden anlamlandırır
Metodolojik	-Bilgiye yorumlama ile ulaşılabilir	-Çocukluk bilim aracılığıyla yorumlanabilir -Yorumlama için çocukların görüşüne ihtiyaç vardır	- Nitel yöntemeye dayanan etnografik araştırmalar yapılmalıdır -Çocuklar üzerine değil çocuklar ile araştırma yapılır

Tablo 2’de görüldüğü gibi yorumcu paradigmanın ontolojik sayılıtlarına göre insan evrensel bir doğaya sahip değildir. Buna bağlı olarak yorumcu paradigmaya dayanan teoriler birbirinden farklı çocuk ve çocuklukların olabileceğini savunur. Yorumcu paradigmanın bu ontolojik sayılıtları yeni çocukluk sosyolojisinde çocukların toplumu etkileyebilecek aktif varlıklar olduğu fikrini doğurur. Bu düşünceye göre çocuk toplumsallaşmanın pasif bir nesnesi değil toplumsallaşma sürecini etkileyen, yorumlayan ve değiştirebilen bir aktördür. Yorumcu paradigmanın epistemolojik kabulü, çocuklar hakkında evrensel bilgilere ulaşılamayacağını kabul eder. Bu sayıltı çocukluk hakkındaki sosyolojik teorilerde her çocuğun içinde bulunduğu toplum ve kültürel çevreye bağlı olarak anlaşılması gerektiği düşüncesini doğurur. Çocuklar hakkında yapılan araştırmaların sonuçları bağlamsaldır. Bu nedenle tüm toplumları kapsayan genellemeler yapmak doğru değildir. Çocuk ve çocukluk toplumsal olarak inşa edilir. Yorumcu paradigmanın metodolojik kabulü, çocukların dünyasının araştırmacı tarafından yorumlanabileceği yönündedir. Bu yorumlama sürecine uygun yöntem etnografi ve saha araştırması gibi nitel yöntemlerdir. Buna göre en uygun veri toplama araçları da katılımlı gözlem, derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi gibi veri toplama araçlarıdır. Bu metodolojik sayılıtların bir diğer yansıması ise çocukların gözünden çocukluğun ortaya konulması gerektiğidir. Çocuklar kendi kültürlerine sahip aktif varlıklar olarak tanımlandığında inşa ettikleri kültürün ancak onların gözünden değerlendirilerek anlaşılabilceği düşünülmektedir.

Sosyal bilimlerde 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren postmodernizm düşüncesi yayılmaya başlamıştır. Bilimsel tartışmalarda geniş yer bulan postmodernizm yeni bir paradigma olarak kabul edilmektedir. Bu düşüncenin yayılmasında yorumcu paradigmanın pozitivist paradigmaya getirdiği eleştiriler de etkili olmuştur. Ancak postmodernist paradigma yorumcu paradigmadan oldukça farklı paradigma sayılıtlarına sahiptir. Tablo 3’de postmodern paradigmanın temel sayılıtlarının teorik tartışmalara etkisi görülmektedir.

Postmodern paradigmanın ortaya çıkıp çıkmadığı henüz tartışmalı bir durumdur. Ancak postmodern olarak nitelenen fikirler sosyal bilimlerde derin etkiler yarattığı için paradigma olarak da tanımlanmaktadır. Postmodern paradigma, temelde pozitivist paradigmanın evrensel ve objektif bilgi anlayışını eleştirir.

Tablo 3. Postmodern Paradigmanın Sayıltıları ve Çocuk Sosyolojisine Yansıması

	Postmodern Paradigmanın Temel Sayıltıları	Çocukluk Sosyolojisinde Postmodern Teorik Sayıltılar	Teorik Fikirler
Ontolojik	-İnsanın evrensel bir doğası yoktur -İnsanın doğası değişkendir	- Çocuk değişken bir doğaya sahiptir.	-Çocuk ve çocukluk toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişir
Epistemolojik	-Evrensel bilgi yoktur -Bilgi tarihsel ve yereldir.	-Çocuk ve çocukluk hakkındaki bilgiler görecelidir	-Söylem ve imaj olarak çocukluk -Yok olan çocukluk -Yetişkin çocuk
Metodoloji	-Hiçbir yöntem doğru bilgiye ulaştırmaz -Yöntemler arasında üstünlük yoktur	-Çocukluk araştırmalarının standart bir yöntemi yoktur	-Çocuk araştırmalarında söylem analizi ve yapıbozum yöntemleri kullanılabilir

Daha köklü bir eleştiriyile gerçekliğin reddini savunan postmodern paradigmada imaj, kurgu, söylem, simülasyon gibi kavramlarla gerçeklik betimlenir. Özellikle teknolojik alandaki gelişmelerin kurgusal ve sanal bir dünyanın ortaya çıkmasında etkili olduğu vurgulanır. Bu sayıltılar, çocukluk sosyolojisindeki teorilere çocukluğun bir söylem olduğu ya da yok olan çocukluk gibi fikirlerde etkisini göstermektedir. Postmodern paradigma çocukların aktif ya da pasif olmasını sorgulamaz. Çünkü bu paradigmanın sayılına göre gerçeklik bir kurgu olduğu için çocukluk ile ilgili her türlü bilgi de kurgudur.

5. Paradigmalar Bağlamında Çocukluğa Yönelik Sosyolojik Teorilerin Sınıflandırılması

Çocukluğa yönelik ilk sosyolojik teoriler 19. yüzyıldan itibaren geliştirilmiştir. Bu teorilerde pozitivist paradigmanın etkisi görülür. İlerleyen yıllarda çocuga yönelik teoriler değişime uğramıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çocuk teorilerinde yorumcu paradigma etkili olmuştur. Postmodernizm bağlamında yapılan tartışmalar ise yeni bir paradigmanın daha ortaya çıktığını göstermektedir.

Belirli bir paradigmadan hareketle bir olguya yönelik farklı açıklamalar/teoriler geliştirebilir. Çocukluk sosyolojisindeki teorilerin sınıflanmasında Corsaro'nun (1997) sınıflaması ile James, Jenks ve Prout'un (1999) sınıflamaları yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Corsaro (1997) Geleneksel Teoriler, İnşacı Teoriler ve Yorumcu Yeniden Üretim Teorileri olarak 3 tür teoriden bahseder. Geleneksel teoriler sosyolojinin ilk dönemlerinde

geliştirilen yaklaşımlardır. İnşacı teoriler ile yorumlayıcı yeniden üretim teorileri 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen teorilerdir.

James, Jenks ve Prout'un (1999) sınıflamasında ise sosyoloji öncesi çocukluk ve sosyolojik çocukluk ayrımı vardır. Bu ayrım da sosyoloji öncesi çocukluk çocukluğa yönelik felsefi düşünceleri kapsamaktadır. Sosyolojik çocukluk ise sosyolojinin ilk geliştiği dönemlerdeki teoriler ile 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geliştirilen teorileri kapsamaktadır. Sosyolojinin ilk dönemlerindeki teorileri 'geleneksel teoriler' olarak adlandırmaktadırlar. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geliştirilen teorileri ise 'sosyolojik çocuk' ya da 'yeni çocukluk sosyolojisi' olarak nitelendirmektedirler. Bu açıklamalara dayanarak çocukluk teorilerini 4'lü bir sınıflamaya tabi tutarlar: Sosyal yapısal çocuk teorisi, azınlık çocuk teorisi, sosyal olarak inşa edilmiş çocukluk, kabile çocuk teorisi.

Çocukluğa yönelik bu teorik sınıflandırmalar sosyolojideki 3 temel paradigma çerçevesinde değerlendirildiğinde, çocukluk hakkındaki sosyolojik teoriler Tablo 4'deki gibi sınıflandırılabilir.

Tablo 4. Çocukluğa Yönelik Teorilerin Paradigma Düzeyinde Sınıflandırılması

Pozitivist Paradigma Geleneksel Yaklaşımlar	İşlevselci Teoriler Yeniden Üretici Teoriler
Yorumcu Paradigma Yeni Çocukluk Yaklaşımı	Sosyal Yapısal Çocuk
	Sosyal Olarak İnşa Edilmiş Çocuk
	Azınlık Grubu Çocuk
Postmodern Paradigma Post-yapısalcı Yaklaşım	Kabile Çocuk
	Yok Olan Çocukluk Kinderculture

5.1. Pozitivist Paradigmaya Dayanan Teoriler

Pozitivist paradigma sosyolojinin ilk kurulduğu dönemden 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar hakimiyetini sürdürmüştür. Bu paradigmaya dayanan teoriler gelişim psikolojisinin doğal, evrensel, irrasyonel, olgunlaşmamış çocuk düşüncesinin etkisinde kalmıştır (Leonard, 2016). Geleneksel çocuk teorileri Corsaro'dan hareketle işlevselci teoriler ve yeniden üretici teoriler olarak iki başlıkta ele alınabilir.

5.1.1. İşlevselci Teoriler

İşlevselci teoriler çocuğu geleceğin yetişkini olarak tanımlamaktadırlar. Durkheim ve Parsons bu teörinin önde gelen temsilcileridir. İşlevselci teorilerde topluma uyum önemli olduğu için çocuk tehlikeli görülür. Çünkü çocuk toplumsallaşma sürecini tamamlamadığı için sapma davranışı gösterebilme potansiyeli taşımaktadır. Bu anlayış Parson'ın 'yeni doğan çocukların barbarca istilası' şeklindeki ifadelerinde karşılık bulmuştur (Qvortrup,

2011). Bu riske karşın çocuklar toplumsallaşma sürecinin sonunda topluma uyum sağla-
yarak yetişkin olacaklardır. Bu teorilerde çocuk üzerine yapılan araştırmalar çocukların
eğitilerek topluma uyum sağlamalarıyla sınırlı kalmıştır. Bu nedenle bu teorilerin temel
kavramı toplumsallaşmadır. Çocukların toplumsallaşmasında aile ve eğitim kurumları
öncelikli kurumlardır. Çocukluk yetişkin olma sürecini ifade eder ve geçici bir süreçtir.
Bu süreçte çocuklar yetişkinlerden toplumsal değerleri ve normları öğrenerek normal ye-
tişkinler haline gelirler.

5.1.2. Yeniden Üretici Teoriler

Yeniden üretimci teoriler, işlevselci teorileri güç ilişkilerini göz önünde bulundur-
mamakla eleştirir. Bu teorilerde çocukların aile içinde itaat etmeyi nasıl öğrendiği ve
bu sürecin toplumdaki statükonun devamına sağladığı katkı üzerinde durulur (Leonard,
2016).

Yeniden üretici teoriler toplumdaki kaynakların eşitsiz paylaşımına odaklanırlar. Bu
teorilere göre çocuklar toplumsal paylaşımından yetişkinlere göre daha az yararlanmakta-
dırlar. Yeniden üretici teorilerde de toplumsallaşma önemli bir yer tutar. Çünkü toplum-
sallaşma farklılıklara dayalı eşitsizliklerin meşrulaştırılmasını sağlamaktadır. Başka bir
ifadeyle toplumsallaşma toplumsal kontrol mekanizması olarak işlev görmektedir. Farklı
toplumsal sınıflardan gelen çocuklar farklı ayrıcalık ve olanaklara sahiptir. Çocukların
kendi içlerinde böyle bir sınıfsal ayırım yaşamaları onların içinde büyüdükleri toplumsal
çevrenin etkisiyle, yani toplumsallaşma süreciyle açıklanır. Zengin bir ailenin çocuğu
daha iyi olanaklara ulaşabileceği için yoksul ailelerin çocuklarına göre daha ayrıcalıklı
durumdadır. Üretici teoriler bu ayrışmaların yarattığı eşitsizlik ve adaletsizlikleri vurgu-
lamaktadırlar. Çocuklar da içinde buldukları sınıfın özelliklerine sahiptirler.

Geleneksel teoriler olarak nitelendirilen işlevselci teoriler ve yeniden üretici teori-
ler çocuk ve çocukluğu yetişkin odağında tanımlamaktadır. Yani çocuk ve çocukluğun
toplumsallaşma aracılığıyla yetişkinler tarafından belirlendiğini öne sürmüşlerdir (Leo-
nard, 2016). Ayrıca bu teoriler çocukluğu geçici bir dönem olarak görmektedirler (Mor-
row, 2011). Bu nedenle araştırma konusu olarak çocuğa yeterince odaklanmamışlardır.
Bu durumda çocuk ve çocukluğun yetişkin olma yolunda yaşanan sosyal ve biyolojik
bir olgunlaşma süreci olduğunun kabul edilmesi etkili olmuştur. Gelişim psikolojisinin
sosyolojik teoriler üzerindeki bu etkisi nedeniyle çocuk ve çocukluk kavramları bugüne
kadar beklenen düzeyde incelenemmiştir.

Mayall (1998) ilk dönem yaklaşımlarında çocuk ve çocukluğun açıklanmasında sos-
yalizasyon sürecinin önemli bir yeri olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırmalarda çocuk
eğitim, aile ve toplumsallaşma kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Çocuk, yapı çerçe-
vesinde tanımlanmış ve yapının birey üzerindeki baskınlığı çocuklar üzerinden meşrulaş-
tırılmıştır (Gürdal, 2013). Çocukluğa yönelik geleneksel teoriler ana akım sosyolojideki
işlevselci, yapısal işlevselci ve Marksist teorilere dayanmaktadır. Bu çerçevede çocuk,
toplumsallaştırılması gereken bir sorun olarak algılanmıştır.

Çocuk ve çocukluğun sosyolojik tartışmalarda toplumsallaşma bağlamında değerlendirilmesi 20. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir (Leonard, 2005). Bu teorilerde çocuk marjinalleştirilerek sosyolojik ilginin odağından uzaklaştırılmıştır. Çocukluk da geçici bir süreç olduğu için incelenmeye değer görülmemiştir.

5.2. Yorumcu Paradigmaya Dayanan Çocukluk Teorileri

1980'lerden sonra çocuk sosyolojisinde yeni bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bu eğilim klasik toplumsallaşma anlayışına yapılan eleştirilere dayanmaktadır (Qvortrup, Corsaro ve Honig 2011). Örneğin; James (2013) çocukların aktif olduğu bir toplumsallaşma süreci tanımlar. Bu yeni eğilim 'yeni çocukluk sosyolojisi', 'yeni çocukluk yaklaşımı' gibi farklı şekillerde ifade edilmektedir. Bu yeni anlayış, çocukluk sosyolojisindeki paradigma değişiminin bir sonucudur. Yeni anlayış pozitivist paradigmadan farklı olarak yorumcu paradigmaya dayanır. Bu anlayış 1962'de Aries'in çalışmasıyla başlamış, James ve arkadaşlarının çalışmalarıyla gelişmiş ve Corsaro ile devam etmiştir.

James, Jenks ve Prout (1999) yeni çocukluk sosyolojisinde 4 temel teorinin olduğuna dikkat çekmişlerdir: Sosyal olarak inşa edilmiş çocukluk, sosyal yapısal çocuk teorisi, azınlık çocuk teorisi, kabilesel çocuk teorisi.

5.2.1. Sosyal Olarak İnşa Edilmiş Çocuk

Bu teorilere göre çocukların sahip olduğu özellikler toplumsal olarak inşa edilmiştir. Çocuk ve çocukluğun toplumsal bir inşa olması çocukların birbirinden farklı özelliklere sahip olması demektir. Bu nedenle bütün çocukların sahip olduğu evrensel özelliklerden bahsedilemez (James, Jenks ve Prout, 1999). Çocuk ve çocukluğun sosyal bir bağlamda inşa edilmesi çocukların özelliklerinin biyolojik belirlenmeye dayanmadığını göstermektedir. Bu teoriler farklı çocuk kimliklerinin, kültürlerinin davranışlarının nasıl inşa edildiğine odaklanmaktadır. Bu nedenle mikro düzeyde hem çocukların kendi aralarındaki hem de çocuklar ile yetişkinler arasındaki etkileşimlere odaklanmışlardır. Bu etkileşimde toplumsallaşma önemlidir. Ancak geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak çocuk toplumsallaşma sürecinde aktiftir.

Bu teorilerde değişken doğası nedeniyle çocukluk geleneksel teorilerdeki gibi standartlaştırılmış özellikler üzerinden incelenemez (James, Jenks ve Prout, 1999). Bağlamsal olarak incelenir. Çocuk ve çocukluğun bağlamsal olarak inşa edildiği düşüncesi aşırı rölativizme neden olmaktadır. Bu teorisyenler aşırı rölativist tutumu kontrol altında tutarlar. Fenomonolojideki paranteze alma stratejisini kullanırlar. Paranteze alma, doğru kabul edilen bilgilerin araştırma sürecinde yanlış olma ihtimalinin gözönünde bulundurulmasıdır. Paranteze alma kendi bildiklerimizi bir kenara bırakıp, çocuğun içinde bulunduğu tarihsel bağlamda değerlendirilmesine imkân tanır. Bu strateji, çocukla ilgili önceden sahip olunan bilgilerin paranteze alınarak gündelik yaşamda çocukluğun nasıl kurulduğuna odaklanmayı gerektirir. Çocuğu yaşadığı dönemin bir ürünü olarak gören bu teorilerin

bir diğer yönü çocukluğun bir söylem olarak da değerlendirilmesidir. (James, Jenks ve Prout, 1999).

5.2.2. Kabile Çocuk

Sosyal olarak inşa edilmiş çocuk teorisi ile benzerliklere sahiptir. Ancak bu yaklaşımda çocukların kendilerine özgü bir kültür inşa etmeleri özellikle vurgulanır. Bu teoriler çocukluğu çocuklara özgü ve çocuklar tarafından inşa edilen bir alt-kültür gibi ortaya koyar. Çocuklar özerktir. Çocuklar kendilerine özgü kültür dünyasını dil ve oyunla inşa ederler. Bu, çocukların yetişkin kültüründen bağımsız ve farklı bir kültüre sahip oldukları fikrini doğurur. Bu teorilerde çocukların yetişkinlerle olan etkileşimi yadsınır. Ancak çocukların kendi dünyalarını inşa ederken yetişkinlerle etkileşim içinde olduklarını vurgulayan açıklamalarda yapılırlar (Punch, 2003).

Bu anlayış sosyoloji ve antropolojideki kültür anlayışına dayanmaktadır. Bu teoride çocuklar kendilerine özgü varlıklar olarak düşünülürler. Çocukların özgünlüğü onların yetişkinlerden bağımsız bir varlığa sahip oldukları anlamına gelir. Çocuklar birbirleriyle ve toplumla etkileşim halindedir. Bu etkileşim sürecinde çocuklar yetişkinlerin dünyasından farklı bir kültürel dünya kurarlar. Çocuklar yetişkinlerden bağımsız anlam üretebilen varlıklardır (Wyness, 2015). Yetişkin dünyasından bağımsız bir çocukluk kültürünün kabul edilmesi çocukların kendi dünyalarının aktif belirleyicileri olduğunu gösterir. Bu nedenle bu teorisyenler geleneksel teorilerde karşımıza çıkan çocukluğun yaşa bağlı olarak tanımlanmasına ve toplumsallaşmanın çocukları belirlediği yönündeki düşüncelerini kabul etmez.

Bu teorilerde vurgulanan bir diğer nokta çocuğun, kendi özgün şartları içinde anlaşılması gerektiğidir. Yetişkinlerin dünyasına göre çocuk ve çocukluğun tanımlanmasına karşı çıkarlar. Bu durumda çocukluğun anlaşılmasında etnografi gibi antropolojinin metotları daha etkilidir. Çünkü önemli olan çocuğun perspektifinin açığa çıkartılmasıdır (James, Jenks ve Prout, 1999).

5.2.3. Sosyal Yapısal Çocuk

Sosyal yapısal çocukluk yaklaşımında çocukluk tüm toplumlarda var olan yapısal bir unsur olarak görülmektedir (Özarslan, 2016). Çocuk yaşlılar, gençler, sınıflar gibi bir sosyal kategori olarak tüm toplumlarda daima vardır. Yani çocukluk sosyal kategori olarak evrenselidir. Çocukluğun evrensel bir sosyal kategori olması çocukların bütün toplumlarda aynı özellikler göstermesi anlamına gelmez. Bu nedenle bu teori, çocukluk özelliklerinin tüm toplumlarda aynı olduğu geleneksel ve doğal çocuk anlayışını kabul etmez. Sosyal yapısal teoriye göre çocuklar, sosyal sistemlere göre değişen özelliklere sahiptirler (James, Jenks ve Prout, 1999). Bu teorilerde çocukluk geçici ve sona eren bir aşama olarak değerlendirilmez (Qvortrup, 2011). Çocukluk insanın sosyo-psikolojik gelişiminde bir evre olarak kabul edilebilir. Ancak çocukluk toplumlar için vazgeçilmez, evrensel bir olgudur.

Bu teorilerde çocuk ve çocukluğun incelenmesinde çocukların diğer sosyal kategorilerle ilişkisine ve farklı toplumlardaki çocukluk kategorilerinin ortaya koyduğu özelliklerin karşılaştırılmasına odaklanılır (James, Jenks ve Prout, 1999). Ayrıca bu araştırmacılar çocukluğun tarih boyunca geçirdiği değişimleri ortaya koymaya çalışır. Örneğin sanayileşme ve aile yapılarının değişmesiyle çocukluğun hangi yönlerinin değiştiğini ortaya koymuşlardır. Bu yaklaşıma göre çocukluğu mikro ilişkilere indirgemek kültür, toplum ve toplumsal değişme gibi makro etkenlerin görmezden gelinmesine neden olabilir. Gündelik mikro ilişkiler makro yapıdan etkilendiği için makro yapıların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Leonard, 2016). Tarihsel süreçte, farklı tarihsel ve kültürel bağlamlarda çocukluğun ortaya koyduğu benzerlik ve farklılıklar ele alınır. Bu yapısal sınırlılıklar içinde çocuklar pasif değil aktiftirler. Farklı bağlamlar farklı çocuk kimliklerinin karşılaştırılmasını sağlar (Qvortrup, Corsaro ve Honig, 2011). Bu araştırmaların en büyük katkısı çocukluğun ayrı bir inceleme konusu olarak tanımlanmasıdır. Bu teorilerde çocukların yapısal süreçler karşısındaki konumu yeterince açık değildir. Ancak bu teoriler çocukluğu incelenmeye değer bir olgu olarak tanımlamalarının yanı sıra politik, kültürel, ekonomik ve sosyal süreçlere göre çocukluğun inşa edildiğini öne sürmeleri nedeniyle pozitivist paradigmadan ayrılırlar.

5.2.4. Azınlık Grubu Çocuk

Bu teoriler sosyal yapısal çocuk yaklaşımının ampirik ve politikleşmiş versiyonudur. Çocukluk statü, kimlik ve bireysel özellikler bağlamında tanımlanan bir sosyal kategoridir. Bu teorilerde çocukların toplumdaki hiyerarşide alt basamaklarda olmalarına ve yetişkinler tarafından sömürülmelerine dikkat çekilmektedir. İktidar ve haklar açısından düşünüldüğünde çocuklar diğer bireylere göre daha az hak ve güce sahiptirler. Çünkü gücün ve hakların paylaşımı yetişkinlerin kriterlerine göre belirlenmektedir. (James, Jenks ve Prout, 1999).

Bu noktada çocukların karşılaştıkları eşitsizlik, dışlanma ve ayrımcılık onları azınlık statüsüne getirmektedir. Bu teorilerde çocukların azınlık statüsü toplumdan topluma farklı özellikler gösterir. Çünkü eşitsizlikler çocukların doğasından kaynaklanmaz, toplumsal olarak üretilir. Başka bir ifadeyle çocukların mağduriyeti geleneksel yaklaşımlardaki gibi çocukların doğal, evrensel özelliklerine ve pasif doğalarına bağlanmaz. Çünkü bu teorilerde çocuklar etkili özneler olarak görülmektedirler. Mayall çocuk ile yetişkin ya da çocuk ile yapısal süreçler arasındaki ilişkinin çocuklara sınırlamalar getirdiği gibi fırsatlar da sunduğu düşüncesindedir ve ona göre çocuklar bu fırsatlar ve sınırlılıklar çerçevesinde aktiftirler (James, 2011). Bu teoriler çocukların toplumdaki sömürülen statüsüne aşırı odaklandıkları için çocukların tarihsel süreç içinde edindikleri hakları ve özgürleşme deneyimlerini gözden kaçıır.

Yeni çocukluk sosyolojisi kapsamında ele alınan bu teorilerin ortak noktası çocukların yapı karşısında aktif oldukları ve çocukluğun toplumsal olduğu düşüncesidir. James (2001) bu dört teorik yönelim arasındaki farkın bir tür farkı olmadığını; derece ve vurgu farkı olduğunu ifade etmektedir. Bu teoriler çocuk ile toplum arasında karşılıklı bir et-

kileşim olduğunu kabul eder. Ancak bu etkileşimin nasıl gerçekleştiği konusunda farklı açıklamalar yaparlar. Bu teorileri geleneksel teorilerden ayıran temel nokta çocuğun doğasına dair kabulleridir. Çocuk kendi kararlarını alabilen ve kimliğini inşa edebilen bir varlık kabul edilir. Yorumcu paradigma bağlamında çocukluk hakkında geliştirilen teoriler ana akım sosyolojide sosyal inşacılık, sembolik etkileşimcilik, fenomenolojik yaklaşım ve eleştirel teorilerde karşılık bulmaktadır.

5.3. Postmodern Paradigmaya Dayanan Çocukluk Teorileri

Postmodern paradigma pozitivist paradigmaya yapılan eleştirilerin bir sonucudur. Postmodern paradigma ontolojik düzeyde gerçekliğin, epistemolojik düzeyde bilginin ve metodolojik düzeyde geçerli bir yöntemin varlığını kabul etmemektedir. Postmodern paradigmanın çocukluk sosyolojisine yansımaları henüz çok yenidir. Bu nedenle postmodern paradigmaya dayalı teorilerin yaygınlığı da tartışmalı bir durumdur. Pozitivist paradigmayı ve yeni çocukluk sosyolojisini eleştiren Steinberg (2011) paradigma dönüşümüne dikkat çeker. Bu dönüşüm, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, tüketimin endüstrileşmesi ve küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Steinberg (2011) bu düşünceleri postmodern bir bağlama dayanarak eleştirel paradigma olarak nitelendirmektedir.

Postmodern paradigma doğal ve evrensel çocuk tanımını kabul etmez. Gerçekliği reddeden postmodern paradigma çocukluğun varlığını da tartışmalı hale getirmektedir. Çocuk ve çocukluk bir imaj olarak görülür. Foucault çocuk ve çocukluk imajının iktidar ilişkileri çerçevesinde kurgulandığına dikkat çekmektedir (Nolan ve Raban, 2015). Çocukluğun bir imaj olduğu düşüncesi farklı çocuk kimliklerinin olması ile ilgilidir. Bu düşünce çocukluğun bağlamsal olarak üretilen bir söylem olduğu anlamına gelir. Farklı çocukluk kimliklerine ilişkin düşünce sosyal olarak inşa edilmiş çocukluk teorisine benzemektedir. Çocukluk tarihsel ve toplumsal olarak inşa edildiği için birbirinden farklı çocukluklar vardır. Birbirinden farklı çocukluk düşüncesi rölativist bir görüş ortaya çıkarılmaktadır. Ancak sosyal inşacı teori rölativist tutumu farklı çocuk kimliklerini incelemek için kullanır. Postmodern teoriler ise bu rölativizme dayanarak çocuk ve çocukluğun varlığını sorgular. Elkind (2001) çocuk kimliklerinin çeşitliliğinin sınırsız olmasının ortak bir çocuk kimliğinin tanımlanmasını imkânsızlaştırdığını ifade etmektedir. Postmodernist bakış açısından yaklaşıldığında çocukluğun tanımı konusundaki anlaşmazlık farklı disiplinlerin ortak bir tanım yapmasını da engellemektedir. Buna karşın birbirinden farklı tanımlar yapılabilmektedir (Wyness, 2015).

Birbirinden farklı çocuklukların olduğu düşüncesi postmodern çocukluk yaklaşımlarına temel oluşturmaktadır (Elkind, 2000). Birbirinden farklı çocuk kimliklerinin ve çocukluk düşüncelerinin ortaya çıkması çocuk ve çocukluğu toplumların kurgusal olarak inşa ettikleri bir imaja dönüştürmektedir. Mook (2007) bu kimliksel çeşitliliği çocukların sürekli değişen bir doğaya sahip oldukları düşüncesiyle açıklamaktadır. Postmodern düşüncede çocukların aktif ya da pasif olmasından çok değişken bir doğaya sahip oldukları düşüncesi benimsenir.

Postmodern paradigmaya dayanan çocukluk yaklaşımları çocukluğun teknolojiyle birlikte değişen doğasına dikkat çekmektedir. Buckingham (2000) iletişim teknolojilerinin ve medyanın çocuk üzerindeki etkilerinin iyimser ve kötümser olmak üzere iki biçimde yorumlandığını belirtmektedir. Kötümser yaklaşımlar postmodern teoriyi oluşturmaktadır.

Çocukluğun iletişim teknolojilerine ve tüketim kültürüne bağlı olarak yok olduğu teması Postman'ın (1995) düşüncelerinde karşımıza çıkar. Postman iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla çocukların yetişkin rollerini erken edinmelerinin çocukluğu yok ettiği düşüncesini savunur. Çocukların yetişkin rollerini edindiği düşüncesi genellikle çocukların tüketici bireyler haline gelmesi çerçevesinde düşünülür. Benzer bir teori Steinberg (2011) 'Kunderculture' olarak adlandırdığı teoride karşımıza çıkmaktadır. Steinberg internet gibi iletişim teknolojilerinin, tüketim olgusunun yaygınlaşması ile çocukluğu dönüştürdüğünü ifade etmektedir. Özellikle internet aracılığıyla çocukların yetişkin dünyasına ulaşabilmeleri ve çocukların işletmelerin hedefleri doğrultusunda tüketici haline getirilmesi ile çocukluk yok olmakla yüz yüze gelmektedir.

Çocuğun toplum karşısında aktif mi pasif mi olduğu tartışması postmodern paradigmaya dayanan teorilerde çocuğun var olup olmadığı tartışmasına dönüşmektedir. Yorumcu paradigmaya dayanan yeni çocukluk sosyolojisi, çocuk ile yetişkin arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaz, aksine bu ayrımı belirginleştirir. Postmodern paradigma ise çocuk ile yetişkin arasındaki ayrımın ortadan kalkmasıyla çocukluğun yok olduğu düşüncesini destekler. Bu paradigmada yapı ile birey arasındaki ilişki sonsuz olasılıklara bağlıdır. Böylece sonsuz sayıda çocuk kimliği ve çocukluk ortaya çıkmaktadır. Bu sorgulamalarda aktör olarak çocukların toplum ile etkileşimi çocuk ve çocukluğu bir söyleme dönüştürürken sosyal olarak da çocuk ve çocukluğun yok olduğu düşüncesini doğurmaktadır.

6. Sonuç

Bu çalışmada çocukluk sosyolojisindeki teoriler, paradigmlar çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma ile yeni çocukluk sosyolojisinin kimi zaman bir paradigma kimi zaman da bir teori olarak ifade edilmesinin neden olduğu kavramsal ve teorik karışıklığın çözülmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu karışıklık çocukluk sosyolojisinde bir paradigma değişiminin yaşanıp yaşanmadığı sorunu ile ilişkilidir. Özellikle yeni çocukluk yaklaşımı yeni bir paradigmanın ortaya çıktığından bahsetmektedir. Ancak yeni çocukluk sosyolojisinin yeni bir paradigma olmadığı iddiaları da vardır. Ayrıca güncel araştırmalarda postmodern çocukluk paradigmasının da ortaya çıktığı savunulmaktadır. Birbirinden farklı bu iddialar çocuk, çocukluk ve çocukluğa ilişkin kuramlar hakkındaki tartışmaları daha da karmaşıklaştırmaktadır. Bu çalışmada paradigma kavramı ile teori arasındaki ilişki incelenerek çocuk ve çocukluk hakkındaki teorilerin hangi paradigmlarla tutarlı olduğu daha ayrıntılı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde çocukluk sosyolojisindeki teorilerin sayılıları ile paradigmların sayılıları arasındaki ilişkiler ortaya konularak çocukluk sosyolojisindeki teorilerin bir sınıflandırılması yapılmıştır.

Çalışmada yeni çocukluk sosyolojinin pozitivist paradigmadan ayrı bir paradigma olarak geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü yeni çocukluk sosyolojisinin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kabulleri pozitivist paradigmadan oldukça farklıdır. Ayrıca tüketim, teknoloji ve çocukluğun yok oluşu temaları çerçevesinde postmodern paradigmanın ve teorilerin de yaygınlaştığı görülmektedir.

Çocuk ve çocukluk hakkındaki araştırmaların daha tutarlı bir kavramsal ve kuramsal çerçevede tartışılabilmesi için paradigma ve çocukluk teorileri arasındaki ilişkilerin yeni araştırmalarla geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Çalışmanın çocuk ve çocukluk kavramları üzerinde yürütülen tartışmalara da katkı sağlaması beklenmektedir.

Kaynakça

- Alanen, L. (2014). Theorizing childhood. *Childhood*. 21. (1), 3-6.
- Birleşmiş Milletler. (1989). Convention on the Rights of the Child. Web:<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> adresinden 7 Haziran 2020'de alınmıştır.
- Buckingham, D. (2000). *After the death of childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Corsaro, W. (1997). *The sociology of childhood*. USA: Pine Forge Press.
- Dikeçligil, B. (2017). *Ontolojiyi hatırlamak*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Elkind, D. (1999). *Çocuk ve toplum: Gelişim ve eğitim üzerine denemeler*. (Çev. D. Öngen) Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi. (Eserin orijinali 1993'te yayımlandı).
- Elkind, D. (2001). Değişen dünyada çocuk yetiştirme ve eğitim. B. Onur (Editörler). 3. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s.15-25'deki makale.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çev. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). (2. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık. (Eserin orijinali 2011'de yayımlandı).
- Gürdal, A. (2015). Çocuklar, çocukluk ve sosyoloji. L. Eraslan. (Editörler). *Farklı Perspektiflerden Çocukluk ve Sosyolojisi*. Ankara: Vize Yayıncılık, s.39-58'deki makale.
- James, A. (2001). Yeni çocukluk sosyolojisinde sorunlar, bakış açıları ve uygulamalar. B. Onur (Editörler), 3. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s.27-36'daki makale.
- James, A. (2011). Agency. J. Qvortrup, W. Corsaro and M. Honig, (Ed.), *Childhood Studies* (34-46). New York: The Palgrave MacMillan.
- James, A. (2013). *Socializing children*. London: Palgrave Macmillan.
- James, A., Jenks, C. ve Prout, A. (1999). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.

- Kuhn, T. (1995). *Bilimsel devrimlerin yapısı*. (Çev. N. Kuyaş) İstanbul: Alan Yayıncılık. (Eserin orijinali, 1970'de yayımlandı).
- Leonard, M. (2005). Children, childhood and social capital: Exploring the links. *Sociology*, 39. (4), 606-607.
- Leonard, M. (2016). *The sociology of children, childhood and generation*. London: Sage Publications.
- Mayall, B. (1998). Towards a sociology of child health. *Sociology of Health & Illness*, 20(3), 269-288.
- Mook, B. (2007). The changing nature of childhood: A metabletic study. *Collection du Cirp*, 1, 137-159.
- Morrow, V. (2011). Understanding children and childhood. Centre for Children and Young People Background Briefing Series, no. 1. (Second edition). Lismore: Centre for Children and Young People, Southern Cross University.
- Nolan, A. ve Raban, B. (2015). *Theories into practice: Understanding and rethinking our work with children*. Australia: Teaching Solution.
- Özarslan, A. D. (2016). *Çocuk ve çocuk sosyolojisi*. İstanbul: Resse Kitabevi.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yok oluşu*. (Çev. K. İnal) Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1994'de yayımlandı).
- Poyraz, E. ve Özben, Y. (2016). *Evlât*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Prout, A. ve James, A. (1990). New paradigm for sociology of childhood? Provenance, Promise and Problems. A. James and A. Prout. (Ed.), *Constructing and reconstructing childhood: New directions in the sociological study of childhood* (7-33). Oxford: Routledge.
- Punch, S. (2003). Childhoods in the majority world: Miniature adults or tribal children?. *Sociology*, 37(2), 277-295.
- Qvortrup, J. (2011). Childhood as structural form. J. Qvortrup, W. Corsaro and M. Honig (Ed.), *Childhood Studies* (19-21). Hampshire: The Palgrave Macmillan.
- Qvortrup, J., Corsaro, W. ve Honig, M. (2011), Why social studies of Childhood? An introduction to the handbook. J. Qvortrup, W. Corsaro and M. Honig (Ed.), *Childhood Studies* (1-18). Hampshire: The Palgrave Macmillan.
- Ryan, P. (2008). How new is the new social study of childhood? The myth of a paradigm shift. *Journal of Interdisciplinary History*, 38(4), 553-576.
- Ryan, K. W. (2012), The new wave of childhood studies: Breaking the grip of bio-social dualism. *Childhood*, 19(4), 439-452.
- Steinberg, S. (2011), *Kinderculture: mediating, simulacrizing and pathologizing the new childhood*, S. Steinberg (Ed.), *Kinderculture: The Corporate Construction of Childhood* (1-55). USA: Westview Press.
- Wyness, M. (2015). *Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.